

Kryteria oceny schronień tymczasowych

dr inż. arch.

JOANNA BOROWCZYK

Politechnika Łódzka

Wydział Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska

ORCID: 0000-0002-9626-7687

Artykuł stanowi element dyskusji na temat roli dostępności architektonicznej w kształtowaniu bazy lokalowej dla uchodźców w obiektach, które mogą zostać wykorzystane jako tymczasowe miejsca pobytu zbiorowego. Przedstawia się wstępną propozycję kryteriów oceny możliwości użytkowania i zamieszkania budynków w sytuacji nagłego kryzysu migracyjnego, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób zagrożonych wykluczeniem z uwagi na niepełnosprawność.

Prognozowane zmiany sytuacji demograficznej w krajach Unii Europejskiej skłaniają do rozważań dotyczących sposobów rozwiązywania wielowymiarowego problemu zapewniania miejsc tymczasowego pobytu osobom dobrowolnie bądź niedobrowolnie opuszczających swój kraj z uwagi na przyczyny społeczno-polityczne, gospodarcze czy środowiskowe. Bez względu na determinanty złożonego zjawiska migracji zaoferować należy, że uzasadnione jest zabezpieczanie najistotniejszych potrzeb uchodźców m.in. poprzez zapewnienie określonego standardu przestrzeni tymczasowego pobytu. Najnowsze doświadczenia krajów wschodniej flanki NATO wskazują, że jedno z grup najbardziej dotkniętych kryzysem stanowią matki z dziećmi, osoby starsze oraz osoby z niepełnosprawnościami [1]. Według danych International Centre for Evidence in Disability (London School of Hygiene & Tropical Medicine) w czasie trwania wojny na Ukrainie około 2,7 miliona osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin mierzy się z zagrożeniem braku dostępu do bezpiecznego miejsca schronienia i innych środków pomocy [2].

W związku z zauważanym od lat ryzykiem związanym z brakiem racjonalnego przygotowania bazy lokalowej dla osób z indywidualnymi potrzebami konieczne wydaje się rozwijanie nowych sposobów myślenia na temat dostępności architektonicznej miejsc zamieszkania uchodźców i w tym zakresie architekci nadal mają do odegrania wiodącą rolę [3]. Na gruncie krajowym nie zostały dotychczas w ujęciu systemowym wypracowane dobre praktyki dotyczące omawianego zakresu. Rozważaniom poddaje się zatem aspekt planowania i doboru kryteriów oceny budynków istniejących pod kątem możliwości ich wykorzystania jako ośrodków pobytu zbiorowego migrantów.

Literatura

Koncepcje związane z rolą projektantów w sytuacji katastrof humanitarnych omówione zostały w latach 70. i 80. XX wieku, bowiem był to czas rozwoju idei architektury zaangażowanej [4, 5]. Aktualnym źródłem wiedzy są publikacje związane z działalnością organizacji takich jak Architecture for Humanity, zwracających szczególną uwagę na misję zapobiegania ekskluzji przestrzennej i społecznej osób z grup ryzyka, w tym osób z niepełnosprawnościami [6]. Pod redakcją B. Bella opracowano publikację *Public Interest Design Practice Guidebook: Seed Methodology, Case Studies, and Critical Issues*, zawierającą wnikliwą analizę ruchów społecznych prowadzących do rozwoju idei architektury dostępnej [7].

Zrealizowane projekty pomocowe i mechanizmy wspierania osób z niepełnosprawnościami opisano w wydanym w 2019 roku raporcie organizacji International Disability Alliance [8]. Spójna propozycja kryteriów oceny obiektów przeznaczonych do pełnienia funkcji schronień tymczasowych z uwzględnieniem dostępności omówiona została na przykładzie budynków szkolnych przez A. Tsioulou, J. Faure Walker, D. Lo i R. Yore [9]. Tematyce architektury służącej schronieniu ludności poświęcona została rozprawa doktorska M. Lubelskiej [10].

W ostatnim czasie napływ obywateli Ukrainy stał się silnym impulsem dla prowadzenia interdyscyplinarnych rozważań m.in. na temat kształtowania architektury społecznie zaangażowanej w Polsce [11]. Mobilizacja społeczności naukowej zaowocowała m.in. opracowaniem raportu *Kwestia mieszkaniowa a kryzys uchodźczy*, szczegółowo omawiającego kwestię recepcji osób, których migracja wywołana wojną na Ukrainie przeradzać się może w długotrwały pobyt [12].

Metodyka

Artykuł stanowi próbę zebrania i uszeregowania zaleceń związanych z planowaniem ośrodków zbiorowego pobytu w taki sposób, aby były one dostępne dla jak najszerszej grupy uchodźców. W tym celu dokonano przeglądu literatury poświęconej problematyce architektury zaangażowanej społecznie. Kolejnym ewaluowanym elementem były standardy i rekomendacje dla tworzenia miejsc schronienia, publikowane w ramach działalności instytucji znajdujących się w strukturach ONZ i Unii Europejskiej, w tym: Inter-Agency Standing Committee (IASC), UN Office of the High Commissioner for Refugees (UNHCR), UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA) oraz Directorate-General for European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations (ECHO). Rozpoznanie międzynarodowych wytycznych, takich jak: IASC Guidelines: Inclusion of Persons with Disabilities in Humanitarian Action, Humanitarian Shelter and Settlements Guidelines – Thematic Policy Document n°9 (ECHO) i innych opracowań organizacji zajmujących się niesieniem pomocy humanitarnej uznaje się za szczególnie istotne z uwagi na ich możliwy wpływ na tworzone w przyszłości, także na gruncie krajowym, procedury i regulacje prawne [m.in. 13, 14].

Normy dotyczące warunków pobytu uchodźców będą się różnić w zależności od rodzaju schronisk. Szczególną uwagę poświęcono dostępności nieprzeznaczonych dotychczas do zamieszkania obiektów użyteczności publicznej, które mogą pełnić funkcję miejsc tymczasowego pobytu populacji najbardziej dotkniętych ryzykami związanymi z emigracją, takich jak dzieci, osoby starsze i osoby z niepełnosprawnościami. Na podstawie przeprowadzonych analiz i doświadczeń z prowadzenia audytów w ramach pilotażowego

projektu Ośrodek Wsparcia Architektury Dostępnej (OWDA) sporządzono zbiór ogólnych kryteriów oceny możliwości użytkowania i zamieszkania istniejących budynków w sytuacji nagłego kryzysu humanitarnego [15]. Metodyka audytów dostępności architektonicznej opracowana przez M. Wysokiego, M. Piotrowicz, M. Kulik, M. Gajowiak i autorkę artykułu odwołuje się do zasad projektowania uniwersalnego i dostępności dla osób o indywidualnych (szczególnych) potrzebach, w tym osób z niepełnosprawnościami (OzN), zgodnie z definicjami zawartymi w Ustawie z 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami [16].

Metody oceny możliwości korzystania z obiektów użyteczności publicznej przez osoby z ograniczeniami w zakresie mobilności i percepcji oparto na szczegółowych wskaźnikach (zbiór 1500 kryteriów) uszeregowanych zgodnie z priorytetami dostępności, określanymi w projekcie OWDA każdorazowo indywidualnie w zależności od funkcji budynku. Szczegółowa ocena służyć ma wskazywaniu trwałych barier fizycznych oraz innych utrudnień, które należy poddać analizie pod kątem „racjonalnych dostosowań” definiowanych przez M. Wysockiego jako: „konieczne i stosowne modyfikacje oraz adaptacje, niepociągające za sobą nieproporcjonalnych i niepotrzebnych utrudnień, które to modyfikacje i adaptacje są niezbędne w określonych przypadkach dla zapewnienia osobom niepełnosprawnym możliwości egzekwowania i korzystania ze wszystkich praw człowieka i fundamentalnych swobód” [17]. Za szczególnie istotne przyjęto identyfikowanie tzw. barier krytycznych, za które uznaje się utrudnienia uniemożliwiające skorzystanie z budynku lub jego części, w tym z pomieszczeń kluczowych dla funkcji obiektu.

Przedstawiona w artykule lista potencjalnych barier i utrudnień powstała w oparciu o doświadczenia autorki zdobyte w latach 2022–2023 (w ramach projektu OWDA) przy sporządzaniu raportów z wnioskami i rekomendacjami z audytów dostępności: ośrodka terapii uzależnień w Toruniu, przedszkola w miejscowości Borzechów (województwo lubelskie), czterech obiektów pomocy społecznej w Opolu i Rzeszowie oraz trzech budynków administracji publicznej w Pile i w Sztumie. Do czasu publikacji ostatecznych wyników dostępnych po zakończeniu pilotażu projektu OWDA przedstawia się syntetyczną propozycję kryteriów oceny budynków, w ujęciu niniejszego artykułu profilowaną na potrzeby analizy potencjalnych miejsc zamieszkania tymczasowego uchodźców.

Architektura a dostęp do pomocy humanitarnej

W teoretycznych rozważaniach architektura humanitarna (humanitarian architecture)

Tab. 1. Zbiorcze zestawienie wybranych kryteriów dostępności obiektów tymczasowego pobytu – część 1., źródło: aut. na podstawie metodologii projektu Ośrodek Wsparcia Architektury Dostępnej (OWDA)

LP	Kryterium	Rekomendacja		
		A	B	C
01.	Brak dostępnego dla OzN przystanku komunikacji publicznej w pobliżu budynku.		☑	
02.	Brak pozbawionego barier architektonicznych dojścia z przystanku komunikacji miejskiej do budynku.		☑	
03.	Na terenie obiektu lub w jego pobliżu brak jest ogólnodostępnego parkingu.		☑	
04.	Na parkingu brak wyznaczonych i odpowiednio oznakowanych miejsc postojowych dla OzN.		☑	
05.	Miejsca postojowe dla OzN nie są zlokalizowane na poziomie chodnika lub nie zastosowano obniżenia.		☑	
06.	Miejsca postojowe dla OzN znajdują się w odległości przekraczającej 50 m od wejścia głównego.		☑	
07.	Nie jest zapewnione pozbawione barier architektonicznych dojście do wejścia budynku.	☑		
08.	Na dojściu do obiektu główne kierunki poruszania się i obszary funkcjonalne nie zostały wyróżnione kolorem i fakturą.			☑
09.	Główne wejście do budynku nie jest dostępne dla OzN.		☑	
10.	Żadne z wejść do obiektu nie jest dostępne dla OzN.	☑		
11.	Brak elementów informujących o lokalizacji wejścia dostępnego dla OzN.			☑
12.	Wejście do budynku znajduje się na poziomie innym od otaczającego terenu i poprzedzone jest schodami bądź pojedynczymi stopniami.		☑	
13.	Schody nie są zgodne z obowiązującymi przepisami, brak oznaczeń kolorystycznych i fakturowych.	☑		
14.	W strefie wejścia nie jest zastosowana nawierzchnia twarda, równa, antypoślizgowa.		☑	
15.	W strefie wejścia brak trasy alternatywnej dla schodów w postaci pochylni.	☑		
16.	W strefie wejścia zastosowano urządzenie do transportu pionowego wymagające pomocy osób trzecich.		☑	
17.	W strefie wejścia brak łatwego do zlokalizowania i czytelnie oznaczonego dzwonka lub domofonu.			☑
18.	Lokalizacja dzwonka lub domofonu uniemożliwia podjazd osobom na wózkach inwalidzkich.		☑	
19.	Domofon lub dzwonek przy wejściu znajduje się na wysokości niedostosowanej dla OzN.		☑	
20.	W drzwiach wejściowych są progi, a szerokość ich skrzydeł nie spełnia standardów dostępności dla OzN.	☑		
21.	W strefie wejścia zastosowano ciężkie drzwi skrzydłowe, a mechanizmy ich otwierania nie są dostosowane do potrzeb OzN.		☑	

stanowi często synonim architektury społecznej (social architecture). Według J. Millera służy ona poprawie dobrostanu ludności poprzez praktykę projektowania środowiska zabudowanego [18, s. 420]. W ramach definiowania usług dedykowanych ludności dotkniętej kryzysem stosowane jest jednak w literaturze przedmiotu pojęcie schronienia (shelter), rozumianego nie jako konkretna przestrzeń, ale szerzej, jako proces [19]. Schronienia przybierać mogą różnorodne formy, w zależności od mechanizmów koordynacyjnych pomocy, lokalizacji, sytuacji geopolitycznej, skali emigracji. IASC udostępnia studia przypadków, potencjalnie przydatne przy opracowywaniu strategii rządowych i lokalnych oraz służące celom badawczym, wskazując na różne możliwości kwaterowania ludności dotkniętej kryzysem, takie jak obozy wykorzystujące obiekty kontenerowe czy ośrodki recepcyjne w formie kempingów [20].

Pamiętać tymczasem należy, że spektrum obiektów i działań przynależnych do kategorii pomocy humanitarnej nie jest zawężone do konkretnej formy zamieszkania i może się w nim mieścić np. mechanizm indywidualnego najmu lokali prywatnych.

W kontekście analizy dostępności architektonicznej definicję „schronienia” zawiąże się do środowiska zabudowanego, służącego dystrybucji dostarczanych w procesie pomocy usług, w tym realizowania potrzeb mieszkalnych. Rozróżnienia wymagają pod tym kątem dwa typy fizycznych schronień: obiekty znajdujące się na terenach objętych klęskami (często w jurysdykcji lokalnych władz lub budowane przez lokalne społeczności za pomocą dostarczanych przez organizacje zewnętrzne materiałów) oraz miejsca dedykowane uchodźcom opuszczającym dotychczasowe miejsce zamieszkania [21, s. 15]. Ów drugi typ schronienia obejmuje różne typy

Tab. 1. c.d.

22.	W przedsiönku, o ile występuje, nie została zapewniona przestrzeń umożliwiająca manewrowanie wózkiem.	☑		
23.	W strefie wejściowej brak elementów informacji na temat budynku i głównych stref funkcjonalnych.			☑
24.	W strefie wejściowej brak punktu obsługi/recepcji lub jest on trudny do zlokalizowania.			☑
25.	Na drodze do punktu informacji występują bariery uniemożliwiające komfortowe dojście/podjazd wózkiem.		☑	
26.	W punkcie informacji nie zagwarantowano możliwości obsługi OzN.		☑	
27.	Szerokość korytarzy kondygnacjach użytkowych nie spełnia warunków dostępności.	☑		
28.	W obrębie korytarzy występują elementy zawężające szerokość trasy wolnej od przeszkód.	☑		
29.	Posadzka korytarzy nie jest równa, występują progi, uskoki, zmiany niwelety.	☑		
30.	Na dojściu do głównych stref funkcjonalnych i pomieszczeń występują schody/pojedyncze stopnie, brak trasy alternatywnej.	☑		
31.	Brak spełniającej standardy dostępności informacji dotyczącej lokalizacji i dojść do głównych stref funkcjonalnych i pomieszczeń (dotyczy także informacji wizualnej, dotykowej, dźwiękowej).			☑
32.	Przed schodami i na schodach w budynku nie zastosowano oznaczeń kolorystycznych i fakturowych.		☑	
33.	W budynku brak windy zapewniającej dostęp na wszystkie kondygnacje użytkowe OzN.	☑		
34.	Brak informacji na temat dojścia urządzenia do transportu pionowego.			☑
35.	Na dojściu do windy występują bariery uniemożliwiające dostęp do niej wszystkim użytkownikom.	☑		
36.	Strefa przed drzwiami windy oraz kabina nie spełniają warunków dostępności dla OzN.	☑		
37.	We wnętrzach zastosowane są materiały refleksyjne, odbijające światło.			☑
38.	Brak we wnętrzach kontrastów barwnych pomiędzy ścianami a posadzkami oraz elementami wyposażenia.			☑
39.	Szklane elementy zabudowy i wyposażenia w obiekcie nie są wykonane ze szkła bezpiecznego.			☑
40.	Brak prawidłowego oznakowania dróg i wyjść ewakuacyjnych dla OzN.			☑
41.	Systemy sygnalizacji ppoż. są niedostosowane dla OzN, w tym osób słabowidzących i niewidomych.			☑
42.	Brak procedur i wyposażenia umożliwiającego ewakuację wszystkich użytkowników, w tym osób na wózkach.	☑		

obiektów: od schronień natychmiastowych, przez miejsca zamieszkania tymczasowego (w tym: schronienia tymczasowe i przestrzenie zamieszkania przejściowego), aż po lokale służące stałemu pobytowi [11].

Założyć należy, że nowo projektowane rozwiązania lokalowe o długoterminowym bądź stałym charakterze kształtowane będą zgodnie z minimalnymi kryteriami dostępności określonymi przez obowiązujące przepisy, a także mogą być one w przyszłości dobierane do użytkowników w sposób indywidualny. Kategorią wymagającą szczególnej uwagi są obiekty tymczasowego, w tym także kilkudniowego pobytu (temporary shelters, emergency shelters), jak bowiem pokazują badania, przestrzenie dotychczas nieprzeznaczone do pełnienia takiej funkcji mogą przekształcić się w miejsca dłuższego zamieszkania, a przed ich zasiedleniem w sytuacji kryzysu należy uwzględnić kwestie długoterminowego wykorzystania i jego wpływu na oryginalną strukturę budynku [22]. Funkcję taką spełniają często w ujęciu

krótko- i długoterminowym udostępniane emigrantom zasoby budowlane o zastępczym charakterze, np. szkoły, hotele [23].

W zakresie ukierunkowanego przygotowania bazy lokalowej kluczową rolę odgrywać mogą zatem wymagające adaptacji obiekty użyteczności publicznej, służące jako miejsca przejściowego pobytu, trwającego do momentu stałego osiedlenia. W opublikowanym w marcu 2022 roku, po napaści Rosji na Ukrainę, raporcie OCHA podkreślono nadrzędność rozwiązania, jakim jest pobyt uchodźców w prywatnych domach i lokalach, nad zakwaterowaniem w ośrodkach zbiorowego zamieszkania, wskazując jednocześnie, że w przypadku gdy zabraknie gospodarstw mogących przyjmować emigrantów, należy odpowiednio wyposażyć i przygotować obiekty użyteczności publicznej wskazane przez władze samorządowe do pełnienia takiej funkcji [1]. Późniejsze doświadczenia, takie jak szybkie zapewnienie recepcyjnych ośrodków przygranicznych, wyczerpywanie możliwości przyjmowania gości przez

polские rodziny oraz ograniczenia rynku najmu w dużych ośrodkach miejskich, pokazały, że w sytuacji nagłego kryzysu konieczna będzie w przyszłości racjonalna koordynacja procesów przygotowywania innych form zakwaterowania, np. w zaadaptowanych na ośrodki zbiorowego pobytu obiektach użyteczności publicznej, jako rozwiązania dla grup najbardziej bezbronych i osób o szczególnych potrzebach.

Kryteria oceny – habitability assessment

W celu ogólnego zdefiniowania kategorii budynków mogących pełnić funkcję schronień tymczasowych przyjmuje się określenie „ośrodków zbiorowych” (collective centres). Według wytycznych Humanitarian Shelter and Settlements Guidelines jest to szeroka grupa obiektów, obejmująca zarówno hotele, jak i większe budynki publiczne, w tym także obiekty opuszczone bądź w trakcie budowy [14]. Cechą wyróżniającą ośrodki zbiorowe jest możliwość umieszczenia w nich co najmniej czterech rodzin, jak bowiem wynika z praktyki interwencyjnej, rozdrobnienie na mniejsze schroniska utrudnia prawidłowe zarządzanie wielowymiarową pomocą [14]. Rolę ośrodków zbiorowych odgrywają zazwyczaj budynki komunalne, ale mogą być one również własnością prywatną i w większości przypadków są to obiekty nieprzeznaczone do celów mieszkalnych, wymagające ingerencji projektowych polegających m.in. na likwidacji istniejących barier architektonicznych lub opracowaniu metod ich ominięcia.

W ramach wsparcia technicznego towarzyszącego planowaniu akcji pomocowych, w tym także na etapie poprzedzającym wystąpienie nagłej potrzeby, ECHO rekomenduje identyfikowanie obiektów mogących pełnić funkcję schronisk poprzez prowadzenie „oceny możliwości ich zamieszkania” (habitability assessment) [14, s. 30]. Zalecane jest poparcie takiej oceny ekspertami (expert evaluation), świadczącymi o zgodności potencjalnego schronienia z obowiązującymi normami, w tym standardami bezpieczeństwa pożarowego i omawianej w artykule dostępności [14, s. 96].

Z uwagi na specyfikę centrów tymczasowego pobytu zbiorowego, w oparciu o przeprowadzone analizy omówionych materiałów oraz doświadczenia z prowadzenia audytów dostępności architektonicznej budynków użyteczności publicznej, których wspólnym mianownikiem jest możliwość ich wykorzystania jako ośrodki zamieszkania dla osób znajdujących się w sytuacji kryzysu, opracowano zbiór ogólnych kryteriów służących identyfikacji potencjalnych barier oraz dokonano próby odzwierciedlenia ich wagi w odniesieniu do zagadnienia dostępności (tab. 1).

Szczególną uwagę zwraca się na zagadnienia związane ze zmianą sposobu użytkowania

Tab. 1. c.d.

43.	Na/przy drzwiach do pom. użytkowych brak czytelnej informacji na temat ich przeznaczenia (informacja wizualna, dotykowa i in.).				☑
44.	W obiekcie brak przystosowanych dla OzN pom. ogólnodostępnych (świetlice, kuchnie i inne).				
45.	W obiekcie brak przystosowanych dla OzN pom. mieszkalnych.				
46.	W strefie wejść do pom. nie zapewniono przestrzeni manewrowej spełniającej standardy dostępności.				
47.	Wymiary drzwi do pom. oraz mechanizmy ich otwierania nie są zgodne ze standardami dostępności.				
48.	W wejściach do pom. ogólnodostępnych i mieszkalnych dla OzN występują progi.				
49.	Powierzchnia podłóg w pom. ogólnodostępnych i pokojach dla OzN nie jest równa i antypoślizgowa.				☑
50.	W pom. ogólnodostępnych i mieszkalnych brak przestrzeni umożliwiającej manewrowanie wózkami.				
51.	W pom. nie jest zapewniona umożliwiająca przejazd wózkiem szerokość przejść między meblami/elem. wyposażenia.				
52.	W pom. brak wyposażenia/umeblowania umożliwiającego samodzielne ich użytkowanie przez OzN.				☑
53.	Gniazda i włączniki nie spełniają warunków dostępności, m.in. nie są zamontowane na odpowiednich wysokościach.				☑
54.	W pom. brak co najmniej jednego okna z możliwością otwarcia z poziomu osoby siedzącej na wózku.				
55.	W obiekcie brak pokoi jednoosobowych bądź przestrzeni mogącej pełnić funkcję pomieszczenia wyciszenia.				☑
56.	W obiekcie brak pokoi dwuosobowych, m.in dla rodziny, osoby dorosłej z opiekunem.				☑
57.	W obiekcie brak pokoi trzy- i więcej osobowych.				☑
58.	Pom. mieszkalne nie są wyposażone w indywidualne węzły higieniczno-sanitarne.				☑
59.	Pom. mieszkalne dla OzN nie są wyposażone w indywidualne, spełniające standardy dostępności węzły higieniczno-sanitarne.				☑
60.	W budynku brak spełniającego standardy ogólnodostępnego pom. higieniczno-sanitarne dla OzN.				
61.	W budynku brak ogólnodostępnego pom. higieniczno-sanitarne dla OzN na każdej kondygnacji.				☑
62.	Nie jest zapewniona możliwość dojazdu windą na kondygnację, na której znajduje się pom. higieniczno-sanitarne dla OzN.				
63.	W drzwiach do pom. higieniczno-sanitarnych występują progi, nie zapewniono prawidłowej szerokości skrzydeł drzwiowych oraz mechanizmów otwierania dostosowanych do potrzeb OzN.				
64.	Przed drzwiami do pom. higieniczno-sanitarnych dla OzN brak przestrzeni umożliwiającej manewrowanie wózkami.				
65.	W pomieszczeniach higieniczno-sanitarnych dla OzN brak przestrzeni umożliwiającej manewrowanie wózkami.				
66.	Elementy wyposażenia toalet dla OzN, sposób ich montażu i lokalizacja nie są zgodne ze standardami dostępności.				
67.	Ogólnodostępne umywalnie i łazienki nie są wyposażone w natryski przystosowane dla osób na wózkach inwalidzkich.				
68.	Brak pokoju rodzinnego i/lub toalety wyposażonej w kozetkę do przewijania osób dorosłych.				☑
69.	Oświetlenie naturalne i sztuczne w budynku nie jest jednolite i zgodne obowiązującą normą.				☑
70.	W pom. mieszkalnych i hig.-san. dla OzN brak jest instalacji systemu sygnalizacji przywoławczej.				☑

OZNACZENIA:					
Strefy i elementy funkcjonalne			Rekomendacje		
	Lokalizacja i otoczenie		Komunikacja w budynku	A.	Analiza konieczności eliminacji bariery krytycznej wykluczającej dostępność dla OzN.
	Strefa wejściowa zewnętrzna		Bezpieczeństwo użytkownika	B.	Analiza pod kątem likwidacji istotnych utrudnień w zakresie dostępności dla osób z indywidualnymi potrzebami, w tym dla OzN.
	Strefa wejściowa wewnętrzna		Pom. użytkowe i hig.-san.	C.	Analiza możliwości podwyższenia stopnia dostępności dla wszystkich użytkowników, w tym OzN.
Uwagi: Szczegółowe wytyczne co do zalecanych parametrów w zakresie dostępności oraz rekomendowanego zakresu analiz projektowych zgodne z metodologią OWDA.					

budynków, inną niż dotychczasowa liczbą użytkowników czy ich ograniczoną mobilność, bowiem wptywają one m.in. na procedury bezpieczeństwa i ewakuacji w trakcie wykorzystania obiektów nieprzeznaczonych do celów mieszkalnych jako schronisk i ośrodków tymczasowego pobytu.

Zestawienie uzupełniono informacją na temat rekomendowanych kierunków analiz, stuwających wypracowaniu sposobu likwidacji bądź omijania powszechnie występujących w budynkach barier architektonicznych oraz możliwości podwyższenia stopnia dostępności obiektów dla osób o indywidualnych potrzebach.

Wnioski

Wspólne cele projektowania humanitarne, uniwersalne i planowania zrównoważonego akcentowane są przez podmioty realizujące pomoc w sytuacjach kryzysu [10]. Omawiane m.in. przez Colantonio kroki stuwające osiągnięciu stabilnego rozwoju społecznego (social sustainability), takie jak przeciwdziałanie zjawiskom nierównego dostępu do usług i przestrzeni, wydają się jednak przede wszystkim dotyczyć planowania długoterminowego, charakterystycznego dla projektowania zrównoważonego, mniej doraźnego w porównaniu do interwencji polegających na utrzymaniu człowieka przy życiu i zapewnienia mu minimum koniecznego dla jego egzystencji [24]. Jednocześnie analiza potrzeb w zakresie przygotowywania do potencjalnej funkcji schronienia istniejących obiektów zgodnie z priorytetami zrównoważonego rozwoju może być próbą alternatywnej odpowiedzi na gotowe produkty (np. osadnictwo oparte na wykorzystaniu kontenerów morskich, systemy domów sztaplowanych). Rozwiązania te bowiem okazują się często niepraktyczne w sytuacjach awaryjnych i są przez to w dyskusji na temat roli architektury pomocowej stawiane w opozycji do humanitaryzmu nastawionego na proces, którym jest dostosowanie istniejących obiektów do współczesnych standardów schronienia [25, s. 16].

W oparciu o analizy literatury przedmiotu i rekomendacji międzynarodowych organizacji niosących pomoc humanitarną zaproponowano kryteria identyfikacji potencjalnych barier w istniejących obiektach, mogących utrudniać lub uniemożliwiać tymczasowe zakwaterowanie w nich osób z grup szczególnie wrażliwych. Za uzasadnione uznaje się bowiem wypracowywanie narzędzi oceny możliwości zasiedlenia budynków jako odpowiedzi na problem, jakim jest ograniczona liczba dostępnych architektonicznie miejsc pobytu, kurcząca się szybko w sytuacji wojny lub kłęski żywiołowej, co z kolei pogłębia kryzys związany z wykluczeniem przesiedlanych osób z niepełnosprawnościami z pomocy humanitarnej, do której są uprawnieni [26, s.13].

Bibliografia

- [1] United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, 2022, Ukraine Flash Appeal March – May 2022. Źródło: <https://ukraine.un.org/en/174703-ukraine-flash-appeal> [dostęp: 14.05.2022].
- [2] <https://www.lshtm.ac.uk/newsevents/events/war-ukraine-people-disabilities-and-their-families> [dostęp: 10.09.2023].
- [3] Aquilino M. J., 2011, Beyond Shelter: Architecture for Crisis, Thames & Hudson, Nowy Jork.
- [4] Davis I., 1978, Shelter after disaster, Oxford Polytechnic Press, Oxford.
- [5] Cuny F., 1983, Disasters and Development, Oxford University Press, Nowy Jork.
- [6] Sinclair C., Stohr K. (red.), 2006, Design Like You Give A Damn: Architectural Responses To Humanitarian Crises, Metropolis Books, Nowy Jork.
- [7] Brown Wilson B., 2016, What Social Justice Movements Can Teach Us about Public Interest Design, w: „Public Interest Design Practice Guidebook: Seed Methodology, Case Studies, and Critical Issues”, L. Abendroth, B. Bell (red.), Routledge, Nowy Jork, s. 19–27.
- [8] International Disability Alliance, 2019, Case studies collection 2019. Inclusion of persons with disabilities in humanitarian action. Źródło: <https://www.internationaldisabilityalliance.org/blog/case-studies-collection-2019-inclusion-persons-disabilities-humanitarian-action> [dostęp: 8.05.2022].
- [9] Tsioulou A., Faure Walker J., Lo D., Yore R., 2021, A method for determining the suitability of schools as evacuation shelters and aid distribution hubs following disasters: case study from Cagayan de Oro, Philippines. *Nat. Hazards* (105), s. 1835–1859.
- [10] Lubelska M., 2015, Architektura Humanitarna – Wybrane Zagadnienia. Rozprawa doktorska, Katedra Kształtowania Środowiska Mieszkaniowego, Politechnika Krakowska.
- [11] Ban S., Łątką J. F., Trammer H., Harano Y., Jörgen A., Pawtosik D., Abramczyk W., (2022) Architektura pomocowa. Wdrożenie projektów Paper Partition System i Styrofoam Housing System w kontekście wojny w Ukrainie, *Housing Environment/Środowisko Mieszkaniowe* (41), s. 27–38.
- [12] Milert M., Nowak K., Sroka B., 2022, Kwestia mieszkaniowa a kryzys uchodźczy. Wspólne wyzwania i rozwiązania dla równowagi sektora mieszkalnictwa w Polsce, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Warszawa–Kraków.
- [13] Inter-Agency Standing Committee, 2019, IASC Guidelines: Inclusion of Persons with Disabilities in Humanitarian Action. Źródło: https://reliefweb.int/report/world/iasc-guidelines-inclusion-persons-disabilities-humanitarian-action-july-2019?gclid=CjwKCAjwvrrOpBhBdEiwAR58-3EMOM-0F2q3NtlqBrbBGAcvVLZAn03T9xx15fCWaXa4K39ULGpXOb-BoC8BEQAvD_BwE [dostęp: 26.11.2022].
- [14] Directorate-General for European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations, 2017, Humanitarian Shelter and Settlements Guidelines - Thematic Policy Document n° 9. Źródło: https://ec.europa.eu/echo/files/policies/sectoral/shelter_and_settlement_guidelines.pdf [dostęp: 10.09.2023].
- [15] <https://owda.pfron.org.pl/o-projekcie/informacje-ogolne> [dostęp: 5.08.2023].
- [16] Ustawa z 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz.U. z 2020 poz. 1062 z późn. zm.).
- [17] Wysocki M., 2013, Standardy Dostępności dla Miasta Gdyni, Źródło: <https://www.zdiz.gdynia.pl/dokumenty/ud/standardy.pdf> [dostęp: 21.07.2023].

- [18] Miller J., 2017, Redefining Humanitarian Architecture with Complexity in Mind: Moving Toward a New Practice, w: „Project proceedings: Brooklyn says, Move to Detroit: 105th Annual Meeting”, ACSA Press, Detroit-Waszyngton, ss. 419-423.
- [19] Davis I., Alexander D., 2013, Recovery after Disaster: Providing Shelter and Rebuilding Communities, Routledge, Londyn.
- [20] Global Shelter Cluster, 2017, SHELTER PROJECTS 2015-2016. CASE STUDIES OF HUMANITARIAN SHELTER AND SETTLEMENT RESPONSES. Źródło: http://shelterprojects.org/shelter-projects2015-2016/ShelterProjects_2015-2016_lowres_web.pdf [dostęp: 13.09.2023].
- [21] Scott-Smith T., 2020, Places for People: Architecture, Building and Humanitarian Innovation. *Journal of Humanitarian Affairs* (3), ss. 14-22. DOI: 10.7227/JHA.021.
- [22] Lines R., Faure Walker J.S., Yore R., (2022), Progression through emergency and temporary shelter, transitional housing and permanent housing: A longitudinal case study from the 2018 Lombok earthquake, Indonesia. *International Journal of Disaster Risk Reduction* 75(4), ss. 1-14. DOI: 10.1016/j.ijdr.2022.102959.
- [23] UN Office of the High Commissioner for Refugees, 2014, UNHCR Policy on Alternatives to Camps. Źródło: <https://reliefweb.int/report/world/unhcr-policy-alternatives-camps-enar> [dostęp: 23.06.2022].
- [24] Colantonio A., 2011, Social Sustainability: Exploring the Linkages Between Research, Policy and Practice, w: „European Research on Sustainable Development: Volume 1: Transformative Science Approaches for Sustainability”, C.C. Jaeger, J.D. Tabara, J. Jaeger (red.), Springer, Berlin., s. 35-57.
- [25] Scott-Smith T., 2020, Places for People: Architecture, Building and Humanitarian Innovation. *Journal of Humanitarian Affairs* 1(3), ss. 14-22. DOI: 10.7227/JHA.021.
- [26] UN-Habitat, 2015, The Right to Adequate Housing for Persons With Disabilities Living in Cities. Źródło: <https://unhabitat.org/the-right-to-adequate-housing-for-persons-with-disabilities-living-in-cities> [dostęp: 15.05.2022].

DOI: 10.5604/01.3001.0053.9762

PRAWIDŁOWY SPOŚÓB CYTOWANIA
Borowczyk Joanna, 2023, Kryteria oceny schronień tymczasowych, „Builder” 12 (317).
DOI: 10.5604/01.3001.0053.9762

Streszczenie: Artykuł stanowi element dyskusji na temat roli dostępności architektonicznej w kształtowaniu bazy lokalowej dla uchodźców w obiektach, które mogą zostać wykorzystane jako schronienia w obliczu prognozowanych zmian sytuacji demograficznej w krajach Unii Europejskiej, a wynikających z wielowymiarowych przyczyn, w tym niestabilnej sytuacji społeczno-politycznej, gospodarczej czy środowiskowej. Celem pracy jest analiza aktualnych standardów dla prowadze-

nia akcji humanitarnych pod kątem wytycznych w zakresie dostępności obiektów pełniących funkcję przestrzeni tymczasowego pobytu uchodźców, ze szczególnym uwzględnieniem osób zagrożonych wykluczeniem z uwagi na niepełnosprawności, oraz opracowanie na tej podstawie wstępnej propozycji kryteriów oceny możliwości użytkowania i zamieszkania istniejących budynków w sytuacji nagłego kryzysu migracyjnego.

Słowa kluczowe: schronienia tymczasowe, ośrodki pobytu zbiorowego, kryteria dostępności, ocena możliwości użytkowania i zamieszkania

Abstract: TEMPORARY SHELTERS' HABITABILITY ASSESSMENT CRITERIA. The article is part of a discussion on the role of architectural accessibility in shaping the housing base for refugees in facilities that can be used as shelter in the face of foreseen changes in the demographic structure in European Union countries, resulting from multidimensional reasons, including the unstable socio-political, economic or environmental situation. The work aims to analyze current standards for conducting humanitarian actions in terms of guidelines regarding the accessibility of buildings serving as spaces for the temporary stay of refugees, with particular emphasis on people at risk of exclusion due to disabilities, and to develop, on this basis, a preliminary proposal of habitability assessment criteria for existing facilities potentially used in the event of a sudden migration crisis.

Keywords: temporary shelters, collective centers, accessibility criteria, habitability assessment